

SBM1159 Kildebjerg Ry Spildevand

Kulturhistorisk rapport

Den fine romertidsgrav med de to lerkar.

Dover sogn, Hjelmslev herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.02.03. Sb.nr. 285.

Kulturhistorisk rapport for udgravning af bebyggelsesspor fra ældre romertid samt grav og mulig dødehus fra yngre romertid i forbindelse med etablering af ny spildevandsledning ved Skovagervej 3, Ry. Daglig leder Merethe Schifter Christensen, Skanderborg Museum august 2010.

SKANDERBORG MUSEUM

Indhold

Abstract.....	3
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data.....	3
Topografi, terræn og undergrund.....	3
Målesystem.....	3
Øvrige data.....	4
Udgravningsmetode.....	4
Undersøgelsens resultater	5
Gruber fra yngre førromersk jernalder/ældre romertid samt ældre romertid.	5
Grav og dødehus? fra yngre romertid:.....	6
Samlet tolkning	10
Fremtidigt arbejde på stedet.....	11
Tidstavle.....	12

Abstract

Foranlediget af etablering af spildevandsledning øst for Ry ved Skovagervej 3, har Skanderborg Museum udført en systematisk udgravning af gruber fra ældre romertid, et muligt dødehus, sandsynligvis fra yngre romertid samt en grav fra yngre romertid. Dateringerne er foretaget ud fra keramikken i gruberne samt to hele kar fra graven. Desuden er der observeret stratigrafi der understøtter de typologiske dateringer.

Undersøgelsens forhistorie

Den systematiske gravning er foranlediget af en prøvegravning forud for etablering af ny spildevandsledning ved Skovagervej 3. Ledningen ligger tæt op af en enkelt fredet samt flere overpløjede gravhøje. Der er desuden gennem flere gravekampagner i området undersøgt velbevarede bosættelser primært fra jernalderen.

Denne beretning dækker den systematiske gravning af spildevandsledning omkring Skovagervej 3.

Administrative data

Den 28. juli dukkede der ved forundersøgelsen en grav, flere gruber og en rektangulær konstruktion op. Da etableringen af spildevand foregik nogenlunde samtidig med den arkæologiske følge af arbejdet, blev arbejdet standset.

Bygherre: Skanderborg Forsyningsvirksomhed, Drift Spildevand, Knudsvej 34, 8680 Ry. Kontaktperson: Stig Jonassen/ Ann Højgård Bjørn Jensen.

Skanderborg Museum er ansvarlig for undersøgelsen. Dokumenter, fund og fotos opbevares på Skanderborg Museum, Adelgade 5, 8660 Skanderborg

Topografi, terræn og undergrund

Strækningen befinder sig omkring kote 79 over DNN. Nord for arealet hæver terrænet sig en smule, mens det mod syd skrånede ned mod et gammelt vådområde. Undergrunden er primært let sandet ler med enkelte sandede områder.

Målesystem

Alle anlæg blev opmålt med GPS i projektionen zone 32, ED50. Dataene blev efterfølgende via ArkDigi digitaliseret i gis-programmet Mapinfo. Desuden blev der oprettet lokalt målesystem til A1225 (grav) samt A1230 (konstruktion). Målepunkterne, M1-M8, blev målt op med GPS og tegningerne efterfølgende digitaliseret.

Øvrige data

Udgravningen af det berørte areal foregik fra den 5. august til den 10. august 2010. Udgravningsdeltagere bestod af arkæologerne Louise Søndergaard og Merethe Schifter Christensen (daglig leder). Der blev ikke anvendt maskine, da området var muldafrømmet. I perioden mellem den 28. juli og den 5. august forekom der kraftige regnskyl. Dette betød et 5 cm tykt lag flydesand, der lå over den vestlige del af pladsen. Dette resulterede i et mere omfattende afrensingsarbejde end beregnet. Selve graveperioden bestod af sol og skyer.

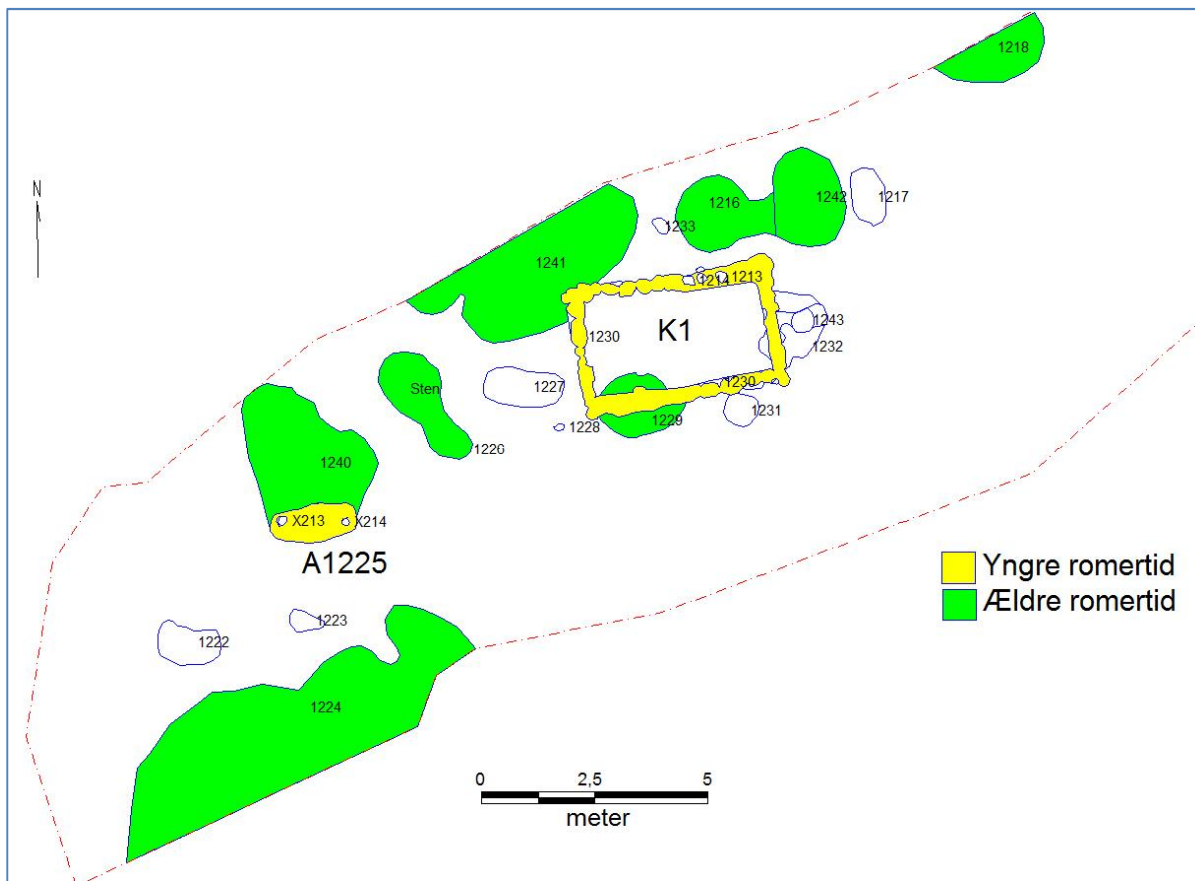
Indtastning af data er primært udført af Louise Søndergaard. Da SBM 1159 er tidligere anvendt på Kildebjerg Midterfase (stamvej), er der således ikke startet fra nummer 1 i nummerrækkefølgerne. Således starter X-nummer ved X213, A-nr ved A1213, T-nr ved T41. Foto starter forfra men med filmnr. 2 i MUD. Da forundersøgelse indebærer en total afrensning af det berørte areal, er alle A-numre fra forundersøgelsen genanvendt i den systematiske del, hvorfor A-listen forefindes i MUD's FU-afsnit.

Udgravningsmetode

De fleste anlæg blev snittet og beskrevet. Genstande blev indsamlet. Enkelte anlæg blev kun beskrevet i fladen. Se i øvrigt under beskrivelsen af vigtige anlæg.

Figur 1 Arbejdsfoto. Louise tegner graven. Set fra V.

Figur 2 Oversigt over hele den systematiske udgravning.

Undersøgelsens resultater

I alt blev 22 anlæg undersøgt på den 206 m² store udgravning. Heraf er de 14 gruber fra yngre førromersk jernalder/ældre romersk jernalder eller romersk jernalder. Derudover er der et større kulturlag eller grubekompleks fra ældre romersk jernalder (A1224), 4 stolpehuller dateres til jernalder. Fra den yngre romerske jernalder dukkede der en jordfæstegrav op samt et muligt dødehus. Alle dateringer er foretaget ud fra keramikronologi og stratigrafiske iagttagelser.

Anlæggene vil her blive beskrevet i kronologisk rækkefølge.

Gruber fra yngre førromersk jernalder/ældre romertid samt ældre romertid.

Gruberne synes i hovedreglen mest at pege på en datering i ældre romertid, selvom enkelte typologiske stilelementer trækker lidt tilbage i tid (yngre førromersk jernalder). Gruberne kan muligvis knyttes til den bebyggelse der er påvist i nogle prøvegrøfter fra tidligere gravekampagne, kun ca. 40m nord for gruberne. Bebyggelsen kan dog ikke dateres til andet end jernalder, men nærheden taler for en samtidighed. Der er i forvejen kun fundet få gruber fra ældre romertid i området, hvilket gør undersøgelsen særdeles interessant, idet man nu har en formodning om, hvor man har boet i denne periode på Kildebjerg. Gruberne er ikke særligt dybe. Den dybeste, A1218, er 60 cm. I de fleste blev der fundet en del keramik smidt ud som

affaldsprodukt. Gruberne kan umiddelbart ikke funktionsbestemmes. Undergrunden i området er sandet ler og synes ikke velegnet som råstofmateriale. Da området ligger let skrånende mod syd, formodes det at der er tale om et udkantsområde af en bebyggelse der ligger nord for det berørte areal, hvilket er i fin overensstemmelse med tidligere fund i området (jvf. ovenstående).

Grav og dødehus? fra yngre romertid:

Kun 5,5 m fra hinanden ligger der en grav og et muligt dødehus med samme Ø-V-lige orientering. Grav og hus vil blive beskrevet hver for sig, hvorefter en samlet tolkning vil blive givet.

Figur 3 Graven A1225, som den så ud i fladen. Set fra S

Figur 4 Graven er tømt og tilbage står de to gravgaver. Set fra S.

Beskrivelse af Grav A1225:

Ø-V orienteret jordfæstegrav, der i fladen måler 185x80cm. Rektangulær/oval let irregulær form, der forstyrres af grube A1240 fra N. I fladen ser det ud til at graven ligger under denne grube, men da terrænet skråner en del mod N her, er der flydt så meget materiale fra grube ned over graven, at stratigrafien først står klart under udgravningen. Allerede i fladen ses der i gravens vestende randen fra et

lerkar - en skål X213, som er lidt knust i kanten - muligvis pga. trykket fra de dozere, som har udført jordarbejde på området. Niveau i fladen fra 169-177 (fix 176 på MålePunkt 4)

Gravgaver: Der fremkom i alt 2 kar i hver sin ende af graven. Begge kar er fint mønstret.

Figur 5 De to kar fra graven. X213 til venstre og X214 til højre.

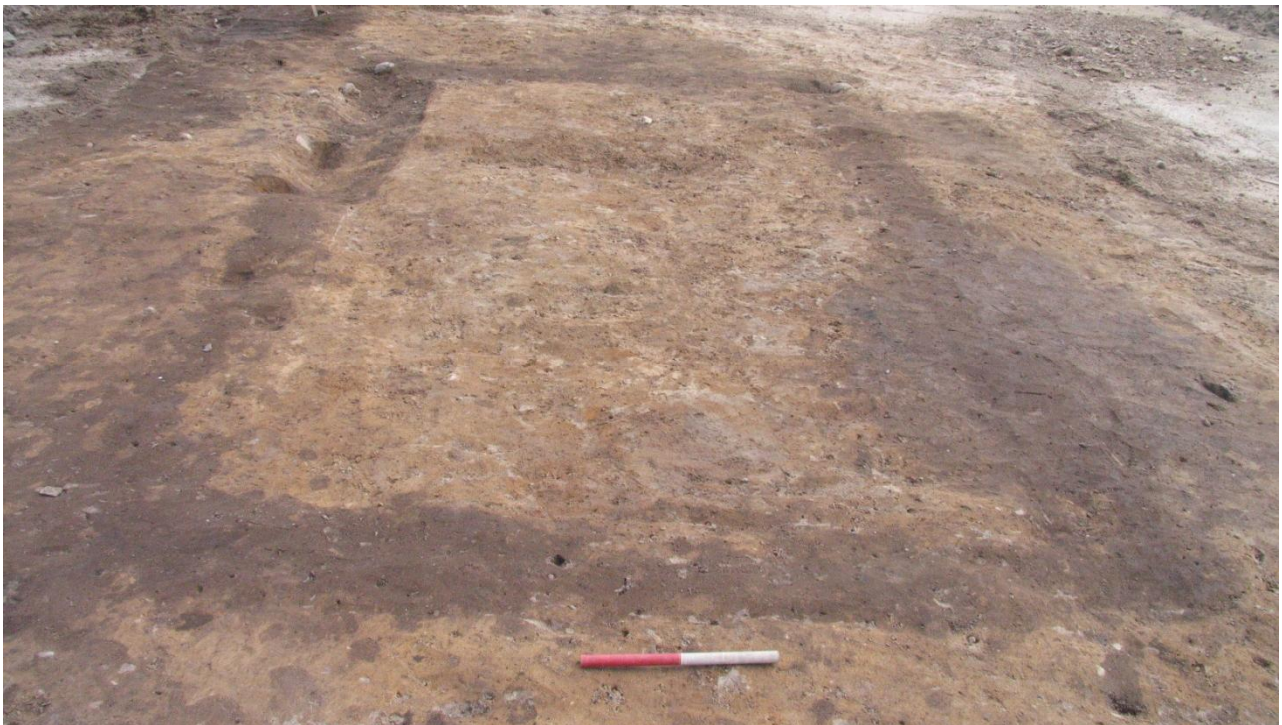
X213: Ornamenteret skål med en båndformet hank. Svajet karside. Ornamenteret med skråtstillede streger langs kanten. Højde: 12cm, Randdiameter: 22cm. Mulig type 2b (tidlig romertid-Æ.germanertid)

X214: Treleddet hankekar med 2 båndformede hank. Højde: 16cm, Randdiameter: 11cm, Bugdiameter: 16cm, Hankene har en længde på 4cm. Ornamenteret med vandrette omløbende furer ved overgang hals/bug, samt skråtstillede og lodrette furer på den øverste halvdel af bugen. Mulig C1b (type 1c1?)

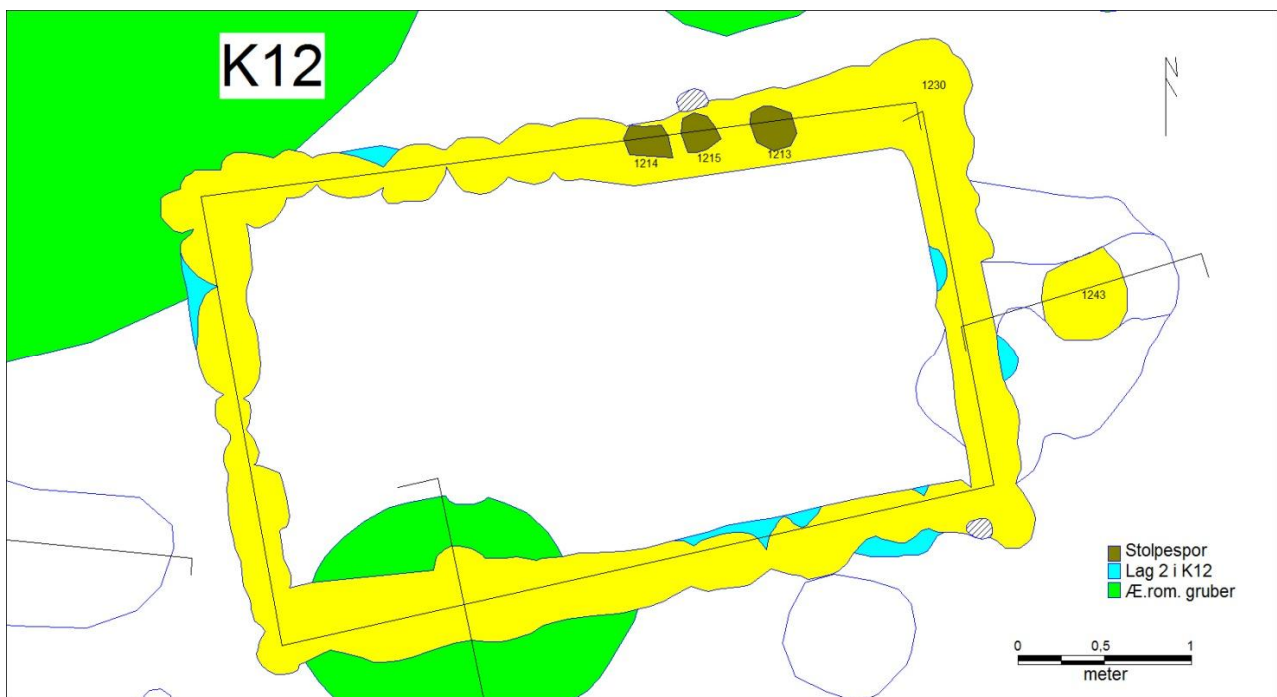
Datering: Hankekarret, X214, formodes at kunne dateres til C1, mens skålen, X213, kan dateres til hele yngre romertid samt lidt ind i ældre germanertid. Sammenholdt med det andet kar, må man formode at graven dateres til C1, ca. 175-250 e.Kr.

Beskrivelse af dødehuset (?), K12 (A1230 og A1243):

Huset består af en rektangulær grøft, hvori der både i snittet og i fladen kan anes stolpespor. Grøften er 4,2 x 2,4m (målt fra grøftens midte) og rummer derfor kun ca. 10 m². Konstruktionen er Ø-V-orienteret med en svag drejning mod VSV-ØNØ. Huset er gravet ned i gruber fra ældre romersk jernalder, ex. A1229. og må således være yngre end dem. Der er fundet materiale i grøften i form af mindre stykker keramik, ingen kan dog bruges til datering, da en sammenblanding med omgivende gruber må forventes.

Figur 6 K12 set fra V.

Figur 7 Oversigt over K12

Anlægget har i den østlige side en udposning, hvori det umiddelbart ser ud til at være placeret en stolpe, A1243, ca. 60 cm øst for grøften. Stolpen er 34cm dyb og rummer keramik der kan dateres til romersk jernalder. Stolpen har sandsynligvis sammenhæng med huset. Derudover er der kun fundet stolper i selve grøften og altså ingen decideret tagkonstruktion. Der er ingen slip i grøften, hvilket umiddelbart indikerer et hus uden indgang. Stolperne i grøften kan kun få steder skilles klart ud. Mange steder viser den buede afgrænsning mod undergrunden, at der er tale om flere stolper, samt den buede afgrænsning i fladen påpeger også at der er tale om flere stolper i grøften. Stolpedybden i grøften varierer mellem 12 og 36cm.

De laveste stolpespor ses i den sydlige del, hvor også terrænet falder ca. 30cm. Dette formodes at have haft en indvirken på bevarelse af stolpedybden.

Figur 8 Her er K12 færdiggravet og man kan fornemme dens minimale størrelse. Set fra N.

Samlet tolkning af grav og dødehus:

Anlæggene ligger kun ca. 37 meter SØ for SB 159, en overpløjet gravhøj. Det er meget tænkeligt at graven, A1225, skal ses som en del af et større gravkompleks med relation til højen. De øvrige grave skal sandsynligvis findes lige nord for det nu afdækkede område. Ca. 300 meter SV for SBM 1159 Kildebjerg Ry Spildevand er der udgravet 4 yngre romertidsgrave fra omkring C1b på SBM 983 Kildebjerg Etape IV. Her er ligeledes fundet flere gårdsanlæg fra samme periode. Det er ikke utænkeligt at vi her nord for SBM 1159 kan finde en omtrent samtidig bebyggelse, eller en forgænger/efterfølger for SBM 983.

Det unikke hus, K12, tolkes i denne sammenhæng som havende relation til dødekulten i yngre romertid. Andre steder i landet, eks. fra Brudager Mark på Fyn, Østergård ved Haderslev, er der fundet uforklarlige firstolpeanlæg samt trestolpeanlæg i forbindelse med gravpladser fra yngre jernalder. Disse tolkes i nogle henseende til at være ligbrændingspladser, hvor ligbålet indsnævres med stolper. Stolpehullerne har derfor meget brændt materiale og enkelte brændte genstande som har ligget på bålet sammen med den afdøde. Det er derfor ikke et ukendt fænomen med særlige bygninger på gravpladserne, men når det er sagt, så har det ikke været muligt at finde en lignende bygning som K12. Bygningen er uden indgang og stolpebygget med mulig en stolpe der står udenfor grøften i den østlige side. Der kan være tale om en form for podie hvor den afdøde har lagt eller et podie anvendt til andre riter i forbindelse med gravlæggelsen. Bygningen har ingen spor af afbrænding. I området er der ligeledes ikke fundet brandgrave, så måske har det været mest kutyme at begrave folk i jordfæstegrave.

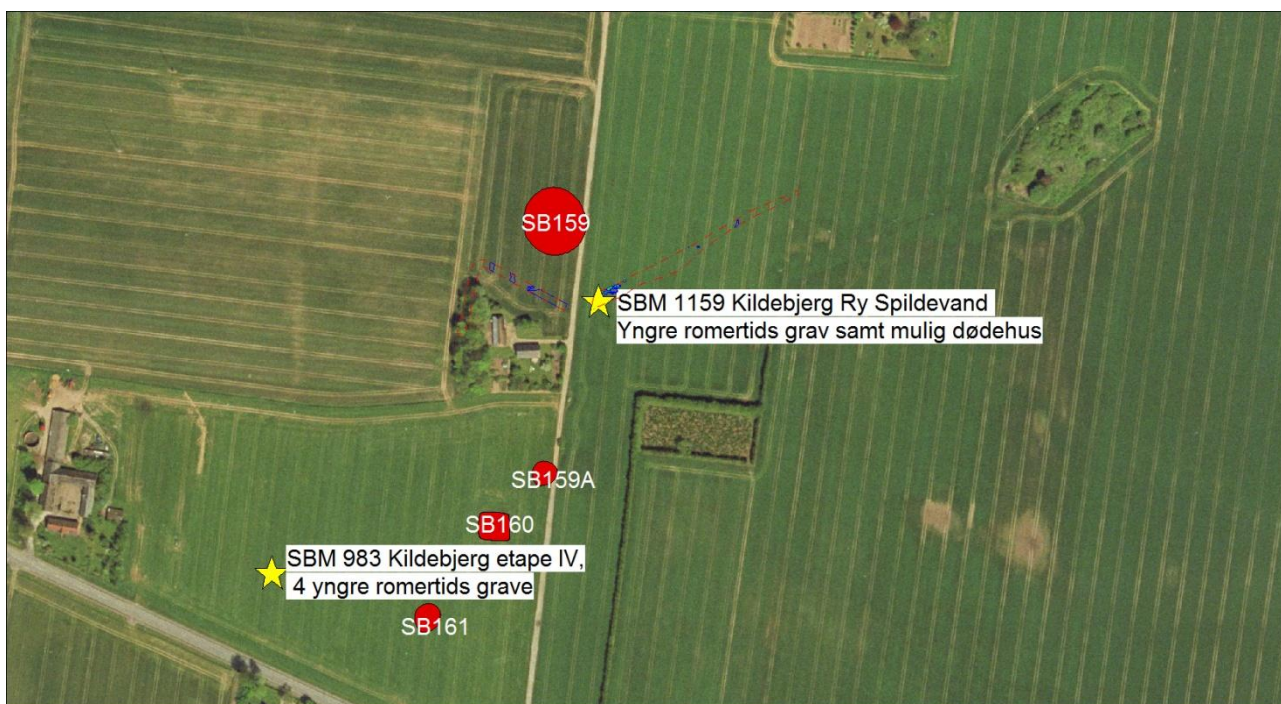
Dens usædvanlige udformning og ringe størrelse gør at den ikke kan være brugt til beboelse. En mindre indhegning virker også usandsynlig, da der her normalt forefindes en indgang. K12 er derfor hverken et traditionelt hus eller indhegning, men måske et podie eller et hævet hus anvendt i dødekulten.

Genstandsmaterialet:

Der er givet 21 x-numre, hvoraf hovedparten består af keramik. Derudover er der fundet en enkelt knusesten, 1 flække og et enkelt forkullet korn. Et af keramikstykkerne er tilhugget til en mindre vævevægt med boret hul i midten.

Figur 9 Et af de fine randskår fra et større forrådskar. Randskåret er udstyret med en pålagt lerliste med fingerindtryk.

Figur 10 Luftfoto med markering af kendte fredede og sløjfede høje samt kendte yngre romertidsgrave i området.

Samlet tolkning

På det forholdsvis lille område på 206 m² er der kommet mange spændende oplysninger og kuriosum frem og endnu en brik kan lægges på plads mht. det samlede overblik i Kildebjerg.

Gruberne fra ældre romertid tyder på at der er bebyggelse i nærheden fra samme periode. I og med at der kun er fundet få huse fra denne periode på Kildebjerg, er dette meget interessant og kan på denne måde være med til at lokalisere bebyggelsens placering i ældre romertid.

Graven fra yngre romertid påviser desuden at der ligeledes kan ligge en bebyggelse fra denne periode, men hvad mere vigtigt er, at der kan ligge en mindre gravplads på den SØ-lige side af Sb 159. Det såkaldte dødehus, som er helt unikt i dansk sammenhæng. giver anledning til spekulationer om dødekulten og hvordan man behandlede sine døde.

Fremtidigt arbejde på stedet

Det berørte areal på spildevandsledningen er frigivet til anlægsarbejde.

Skanderborg Museum d. 23-08-2010

Cand. Mag. Merethe Schifter Christensen

Tidstavle

Periode	Underperiode	Kalenderår	SBM
Middelalder		1536	
		1066	
Vikingetid		1066	
		779	
Jernalder	Germansk jernalder Romersk jernalder Førromersk jernalder	779	SBM 1159
		400	
		0	
Bronzealder	Yngre bronzealder Ældre bronzealder	500	
		1100	
		1700	
Neolitikum (bondestenalder)	Sen-neolitisk tid Enkeltgravstid Mellem-neolitisk tid (tragtbægerkultur) Tidlig-neolitisk tid (tragtbægerkultur)	1700	
		2400	
		2800	
		3300	
Mesolitikum (jægerstenalder)	Ertebøllekultur Kongemosekultur Maglelosekultur	3900	
		5400	
		6800	
		9000	
Palæolitikum	Ahrensburgkultur Brommekultur Federmesserkultur	9000	
		12500	

